

ԶՐՈՒՅՑՆԵՐ
ԽԱՐՈՒՅԿԻ ՇՈՒՐՋԸ

ԻՆՉՊԵՍ ԱԶԱՏԵՑԻՆ
ՏԱՍԸ ՄԱՅԱՊԱՐՏՆԵՐԻՆ

891-510
4-70

ՊԵՏԶՐԱՏ

Հ 4 Բ Մ.
2-553a

Զրույցների խառույկի ցուց

- 6 NOV 2011

391 7/5

Ֆ. Կ Ո Ն

4-70

911

ԻՆՉՊԵՍ ԱԶԱՏԵՑԻՆ ՏԱՍԸ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԻՆ

937

Թարգմ.

Հ. ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՍ ԿԻ ԿԻՑ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1937

39809-63

Որհասական որը վրա հասավ. դժնդակ, ծանր անսահման յերկար: Ամեն ինչ տասնյակ անգամ ստուգված էր, ամեն ինչ պատրաստ էր և վոչ մի բանով չէր կարելի սպանել ժամանակը, մինչև ուշ յերեկո, յերբ պետք է գործի անցնելինք:

Յերեկոյան ժամի յոթին մենք բոլորս հավաքվեցինք մի բնակարանում, վոր գտնվում էր Յերուսալիմակայա փողոցում: Բոլորը համազգեստ հագած կազմ ու պատրաստ էլին: Յեկավ հրահանգիչը, մի անգամ ևս ստուգելու, թե ամեն ինչ կարգին է արդյոք:

Վորքան փորձեցինք, ուղղակի չէր հաջողվում խոսակցել և այդ պատճառով ժամանակը ձանձրալի կերպով յերկարում էր: Ժամի ութը խփեց:

Միայն ութը: Ելի յերկու ժամ պետք է սպասելինք:

Ժամի տասին յես տեղիցս վեր կացա: — Դե, պատրաստվեցեք: Գնում եմ հեռախոսով խոսելու: Վոչ ուշ քան կես ժամից, կվերադառնամ և այն ժամանակ կգնանք:

«Աննան» ուղեկցեց ինձ մինչև տան շեմքը և յետևիցս դուռը փակեց, յես ճանապարհ ընկա դեպի նախորոք պայմանավորված բնակարանը և հեռախոսով կանչեցի քննության յենթակա մարդկանց բանալի վերակացուին:

— Ո՞վ է հեռախոսի մոտ:

— Բանտի վերակացուն:

Ձեզ հետ խոսում եմ Ուրբեր — Պալիցմեստորը*):

— Լսում եմ ձերդ գերազանցութիւնն:

— Վոչ ուշ քան մի ժամից, ձեզ մոտ կգա ժանդարմական ուսումիստոր Ֆոն-Բուտբերգն իմ հրամանագրով, մինչև նրա գալը, պետք ե պատաստեք ուղարկելու Վարչավայրի միջնաբերդի տասներորդ տաղավարը հետեւյալ բանտարկյալներին... զրեցեք ազգանունները:

— Լսում եմ:

Յեա թվեցի բոլոր 10 մահապարտների ազգանունները:

— Գրեցի՞ք

— Ճիշտ ալիպես, ձերդ գերազանցութիւնն:

Վերակացուն կարդաց.

— Ճիշտ ե: Գործեցեք առանց սպասելու: Մինչև նրա գալն ամեն ինչ պատրաստ լինի: Պատրաստեցեք բանտի ծածկակառքը: Պահակախումբ հարկավոր չե: Նա իր պահակախումբը կբերի: Բոլորը հասկացա՞ք:

— Ճիշտ ալիպես:

— Տեսեք, չուշացնեն:

— Լսում եմ, բոլորը կկատարվի:

Առաջին քայլն արված եր: Յեա նորից վաղեցի Յերուսալիմսկայա փողոցը:

*) Ավագ վոստիկանապետ:

...Մերոնք ուղեվորվեցին բերդը: Այնտեղ նրանց արդեն սպասում էին և հենց վոր «Ֆոն-Բուտբերգը» ծրարը հանձնեց դռնապանին, պատշգամբում սպասող «ավագը» բարձրաձայն գոչեց:

— Բաց արա:

Դարպասը բացվեց, «Ֆոն-Բուտբերգը» շտապ քայլերով, աստիճաններով բարձրացավ բանտի պատշգամբը և ուղղվեց դեպի գրասենյակը: Պահակախումբը կանգ առավ բանտի շեմքի մոտ: Այդտեղ ել կանգնած եր ծածկակառքը: Կառապանը նստած եր իր տեղում:

Դեռևս պատշգամբից «Ֆոն-Բուտբերգը» ձայն տվեց ավագ բանտապանին:

— Շուտով կանչիր վերակացուին:

Նրանք գրասենյակում սպասում են ձերդ ազնվության:

Ներս մտնող «Ռոստիստրին» հանդիպեց բանտի վերակացուն:

— Բոլորը պատրաստ ե:

— Ճիշտ ալիպես: Բանտարկյալներին դուրս բեր, — գոչեց նա «ավագին»

«Ֆոն-Բուտբերգը» հանձնած ծրարին վերակացուն համարյա թե չնայեց, նա ծրարը բացեց և թուղթը գործին կցելով հաղորդեց.

— Նորին գերազանցութիւնն արդեն հեռախոսել ե:

— Գիտեմ, պատասխանեց «ռոտմիստը»:

Նրան տվածը մեր ցուցմունքներից մեկն էր. վնչ մի խոսակցության մեջ չմտնել և բանտի վողջ վարչակազմին բանի տեղ չդնել:

Զգիտեմ ինչու, վաղելով գրասենյակը յեկամ «ավագը».

Շարժվեցեք, գոչեց «Ֆոն-Բուտերգը»:

«Ավագն» անհայտացավ:

— Արդեն դուրս են բերում, — հանգստացրեց վերակացուն:

— Նրանց ինձ հանձնելու գրությունը պատ-
րաստ է:

— Ճիշտ այդպես:

— Տվեք:

Գրությունը վերցնելով, նա, սանդուխքների վրա վոտնաձախ լսելով դուրս լեկավ նախա-
սենյակը:

— Մեկ, երկու, չերեք... կանոնավոր կեր-
պով ստուգեց նա դուրս բերվածներին:

— Կհրամայե՞ք գրասենյակը տանել նրանց:

— Պետք չէ, ուղղակի, բակը տարեք:

Մի վարկյանում նա վերադարձավ գրասեն-
յակը: Վերակացուն գրությունն ստորագրել էր:
Նրա «հանձնեցի» բառի տակ «ռոտմիստը»
ստորագրությամբ վավերացրեց՝ «ընդունեցի»:

Այս մի քանի վարկյանի ընթացքում, բակում

պահակախումբը շարժեց պատշգամբից մինչև
ծածկակառքը միջանցք կազմելով: Բանտարկյալ-
ներին միանգամից դուրս չբերին շեմքը այլ մեկ-
մեկ տարան, ընդմիջումներով, վորպեսզի կառք
նստեցնելու ժամանակ լինի: Դուրս բերված-
ները գիտելին, վոր իրենց տանում են մահապատ-
ժի, սակայն արդյոք հաշտվե՞լ էին մահվան մրա-
քի հետ, թե այն գրության ելին հասել, վոր
մահը գերադասում էին տանջալից սպասելուն,
որեցոր, ըոպե առ ըոպե որհասական վախճա-
նին: Թշնամական հայացք ձգելով «պոլիցիական-
ների» շարքի վրա, հանգիստ տեղավորվում
էին ծածկակառքում:

Միայն մեկը, Յուդիցկին մի լեռանդուն լե-
րիտասարդ, դեռ պատշգամբը դուրս գալուց
սկսեց նալել չորս կողմը. կարծես մի լեղք վորո-
նելով, վորով կարելի լինի դուրս թռչել:

Սակայն «ավագն» իր կոչման բարձրության
վրա գտնվեց — դե, դե, տես թե չե...

Նա բռնեց Յուդիցկու ուսից և կոպիտ կեր-
պով հրեց դեպի ծածկակառքը:

Պատշգամբի վրա հայտնվեց «ռոտմիստը» բան-
տի վերակացուի հետ. հեռվից դիտում էին
բանտարկյալների տեղավորումը:

...Լուռ, ատամները սեղմած դատապարտված-
ները նստած էին ծածկակառք — վանդակում:

Լուռ հազիվ իրենց զսպելով, նստած ելին նաև «պոլիցիականները»:

Յեւ ի հանկարծ ամեն ինչ միանգամից փոխվեց, կենդանացավ:

Ծածկակառքը գլորվում եր սալահատակով: Նրա գլորդյունն ամեն ձայն խլացնում եր:

«Ճաղատը» գլխարկը վերցնելով արագ գոչեց. — Ընկերներ ճանաչում եք ինձ:

Յես «Ճաղատն» եմ տեսեք, մենք ձեզ գողացել ենք և տանում ենք դեպի ազատութուն:

Ազատվածները միայն նալում ելին դարմացած, իրենց ականջներին չհավատալով, չիմանալով իրականութուն ե սա, թե՞ յերագ:

— Զիշտ ե, ճիշտ ե, — հաստատում ելին մյուս «պոլիցիականները»:

Ծածկակառք, — բանտում ինչ վոր աներեվա-կայելի բան եր կատարվում: Մարդիկ գրկախառն-վում ելին, համբուրվում, իրար ձեռք սեղմում, մի վայրկյան բոլորովին մոռանալով, վոր գործը դեռևս չի ավարտված, վոր լիակատար ազատու-թյան ճանապարհին դեռ կպատահեն անհաղ-թելի արգելքներ: «Պոլիցիականները» մեկն այս ցնծութունն ընդհատեց:

— Յեղբայրներ տորճանակների մասին մո-ռացել ենք մի րոպե ևս և ազատվածները զին-ված ելին բրաունինգներով:

— Համենայն դեպս, — բացատրեց «Ճաղատը», — մենք քսան հոգի յենք: Յեթե բան պատահի, կճղենք կանցնեք: Բայց վոչինչ չի պատահի, — հանգստացնում եր նա իրեն և մյուսներին:

Հանկարծ ծածկակառքը կանգ առավ:

— Ինչ ե, — ականջները սրեցին ծածկակառ-քում նստածները, ատրճանակները դուրս հա-նելով պատյաններից:

— Ինչ ե պատահել, — ուզում եր ծածկակառ-քի դռան անցքից գլուխը հանել «Ճաղատը»:

— Լոեցեք պատասխանեց դռան մյուս կողմից «Մարցելին»:

— Կանգնիր: Անիվը...

Կառապանն իջավ և մոտեցավ անիվին, վորի վրա կռացած չերկու «պոլիցիական» ինչ վոր բան ելին անում: Նա յել կռացավ, բայց այդ ժամա-նակ նրան հանկարծ ունեկիքի պես բռնեցին կոկորդից: Նա մի խոսք անգամ ասել չկարողա-ցավ: Նրա բերանը թաշկինակ կոխեցին, բար-ձրացրին և գլորեցին ծածկակառքի մեջ:

— Շարժիր: Քշիր:

Միայն այն ժամանակ նստածները գլխի ըն-կան, թե ինչու յեն կանգ առել:

Նրանք անմիջապես ըմբռնեցին իրենց դիրքը:

— Հանգիստ պառկիր, թե չե կսպանենք, —

սպառնացին հատակի վրա ընկած լեղապատառ կառապանին:

Իսկ ծածկակառքը շարժվում էր առաջ և առաջ, քաղաքից դուրս դեպի բանջարանոցները: Ելի մի քանի րոպե և բանջարանոցի դռները բացվեցին, կառքը մտավ վարունգի մարգերի մեջ: Դարպասը կրկին ծածկվեց:

Սկսվեց «պոլիցիականների» նորից քաղաքացիականներ դառնալու գործողությունը: Մեկը մյուսի լետովից, ուղիղ գետնի վրա թռչելով, մարդիկ դուրս ելին գալիս ծածկակառքից, հանում իրենց համազգեստը, ձգում ուր հասնում էր:

«Ադեֆանը» մոտենում էր բոլորին, առնում ատրճանակները և տուրակի մեջ դարսում:

Սպասեցեք: Այստեղ յուրաքանչյուրի համար ամառային վերարկու և դլխարկ կա: Վերարկույի զրպանում գտնվում է այն հասցեն, վորտեղ պետք է ներկայանալ:

...Միայն ժամի 9-ին դեպքի վայրը լեկան ժանդարմները: Ուշադրությամբ դիտելով վողջ բակը, հետախուզության ղեկավար ժանդարմական զննապետը մոտեցավ բանտի ծածկակառքին: Նա քաշեց դռան բռնակը, բաց դուռը չբացվեց:

— Փականագործ:

Ներկայացավ փականագործը: Դուռը բաց ա-

րին... և այնտեղից դուրս հանեցին հազիվ կենդանի կառապանին, ձեռքերը լետնին կապած:

Նրա ձեռքերը չարձակեցին, միայն բերանի թաշկինակը հանեցին: Կառապանը հազիվ կարողանում էր կանգնել:

— Դու ո՞վ ես:

— Կառապանն եմ

— Ո՞վ

— Քննություն լենթակա մեղապարտների բանտի կառապանը:

— Ո՞վ է քեզ այդպես...

— Պոլիցիականները:

— Լավ պոլիցիականներ են. Դու նրանց հետ պայմանավորվել ելիր:

— Ո՞ւմ հետ:

— Այդ կպարզենք: Խիստ հսկողությամբ պահ-նորդական բաժանմունքը տարեք սրան:

Ժանդարմական զննապետը կարողացավ միայն վորոշել, վոր ծածկակառքը քննություն լենթակա մեղապարտների բանտինն է և վոր այդտեղ կպարզի գործի վողջ լեղելությունը: Նա մեկնեց զեկուցելու ոբեր—վոստիկանապետ Մեյերին: Այս անգամ ոբեր—վոստիկանապետի մոտ նա ընդունելության չսպասեց: Սովորաբար կառապանը բանտարկյալներին տանելուց հետո, իսկույն վերադառնում էր բանտը: Այս անգամ նա

չվերադարձավ: Բանտում անհանգիստ ելին:

Մի առժամանակ եւս անցնելուց, անհանգրստութիւնը փոխվեց խուճապի. բանտի վերակացուն սիրտ արավ անհանգստացնել Մեյերին եւ վաղ առավոտյան զանգահարեց վոստիկանատան հերթապահին:

Զանգահարումը զուգադիպեց պրիստավի հաղորդման հետ:

Որեր — վոստիկանապետը ժանդարմական գլխապետի գեկուցմանն եր սպասում: Կատաղութիւնից փնջում եր:

— Յես ինքս ձեզ հետ բանտը կդնամ:

Յեվ նա վոչ միայն բանտը զնաց, այլեւ անձամբ հարցաքննեց բանտապետին:

— Ո՞ւմ կարգադրութեամբ եք բանտարկւալներին ուղարկել, — հարձակվեց նա վերակացուի վրա:

— Զերդ գերազանցութեան:

— Ի՞նչ:

— Այն: Դուք բարեհաճեցիք հեռախոսով կարգադրել:

— Դուք խելագարվե՞լ եք:

— Ահա եւ գրութիւնը:

— Որեր — վոստիկանապետը նայեց թղթին:

— Ստորագրութիւնն իմն ե, բայց լես չեմ ստորագրել.....

Զերբակալեցին նաեւ վերակացուին: Նրա ցուց-

մունքից իմացան «Փոն-Բուաբերգի» հեռախոսով կարգադրելու մասին:

Կառապանը պատմեց, թե ինչպես վարվեցին իր հետ:

— Ահա թե ինչ անպատկառութեան են հասել նրանք, — վրդովվեց որեր — վոստիկանապետը:

Յերեք ժամից հետո վողջ վարչապետը փակցրեւ ված եր մեր թռուցիկը, խոշոր վերնագրով:

«ՄԵՐ ՆԵՐՈՒՄԸ»,

վորի մեջ հաղորդված եր, վոր մենք վոչ վոքից ներում չենք սպասում, այլ մենք ինքներաւ ենք վերցնում ե թվել ելինք մեր կողմից ներում ստացած անձանց ազգանունները: Կատաղութեան հասած ժանդարմներն այս ու այն կողմն ընկած, խուզարկութիւններ, ձերբակալութիւններ կատարեցին, սակայն ազատվածներն արդեն սահմանից այն կողմն ելին գտնվում, իսկ ազատարարներից ե վոչ վոք չտուժեց:

А. 1937 г.
Акт № 146
Вкладн л. _____

Հրահ. № 4188 Գլավիտի լիազոր՝ Խ-9255 Պատվեր 990, Տիրում 1500

Պեհեհրահի սպարահ, Յերեվան

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0386683

496

3730

ԳԼԵԼ 45 Կ.

Փ. ԿՈՆ

**Увоз десяти
смертников**

Гиз Арм. ССР, Ереван, 1937